అడుసు

"యాటికి మామా! ఎల్లబారినావు." గబగబా నడుస్తున్న నారాయణప్పను యథాలాపంగా అడిగాడు, సద్ది గంపతో ఎదురువస్తున్న వెంకటేశులు. "థూ! మంచి సగినం చూసుకొని యల్లబారితే యాటికని అడుగుతావుండావు. ఇంగ పని అయినట్టే." కోపంతో వెంకటేశుల్ని దులిపేసి, నిలబడకుండానే ముందుకు నడిచాడు నారాయణప్ప.

"పొరపాటయింది మామా." మెల్లగా గొణిగాడు వెంకటేశులు.

నాలుగు బారల దూరం నడిచి, తోవపక్కనే ఉన్న ఒక గుంటి మీద కూలబడ్డాడు నారాయణప్ప. కూచొని పక్క జేబులో నుండి ఆకూ, వక్కా తీసి నెమ్మదిగా నోట్లో వేసుకొని నమిలాడు. ఐదు నిమిషాల తర్వాత బీడీ వెలిగించి నాలుగు దమ్ములు లాగాడు. వక్కాకు ఎంగిలి పక్కకు ఉమిసి, లేచి నిలబడి పెద్ద పెద్ద అంగలు వేస్తూ ముందుకు నడిచాడు. వెంకటేశులు అడిగిన అపశకునపు కూత వల్ల రాబోయే దుష్ఫలితం అంటూ ఏమైనా ఉంటే, తాను కూచొని లేవడంతో తీరిపోయినట్లు లెక్క నారాయణప్పకు.

ఒక కిలోమీటరు నడిచేసరికి తార్రోడ్డు వచ్చింది. రోడ్డుకు ఆవైపు, చుట్టూ బండలు పాతి, పైన తడకలు కప్పిన ఒక చిన్న హోటల్ పాక. ఆ పాకలో కూచున్న రామిరెడ్డి నారాయణప్పను గట్టిగా కేకేసి, చేయి ఊపుతూ పిలిచాడు. నారాయణప్ప తార్రోడ్డును కంటికి ఆనినంత దూరమూ చూసి, బస్సేది రాలేదని నిర్ధారణ చేసుకొని, రోడ్డును దాటి హోటల్ పాకలోకి నడిచాడు.

"యాటికి నారాయణప్పా, ఎల్లబారినావు? ధర్మారమా? అనంతపురమా?" అడిగాడు రామిరెడ్డి. "థూ" అని మనసులోనే గొణుక్కొని "అనంతపురం పొయ్యొస్తా రామిరెడ్డీ" అంటూ అతని పక్కనే కూచున్నాడు నారాయణప్ప. రామిరెడ్డి రెండు కాఫీలకు ఆర్డరిచ్చాడు. "నేను వక్కాకు వేసుకుండాను. నా కొద్దు రామిరెడ్డీ. నువ్వు తాగు" అన్నా వినకుండా "ఫరవాలేదులే. నోరు కడుక్కో" అని ఒక గ్లాసు మంచినీళ్ళు తెప్పించాడు రామిరెడ్డి.

కాదనలేక నీళ్ళతో నోరు రెండు మూడు సార్లు పుక్కిలించి ఉమిసి, కాఫీ గ్లాసు తీసుకున్నాడు నారాయణప్ప.

"బిడ్డ పెండ్లి ఒప్పుకుండావంటనే" కాఫీ రెండు గుటకలు తాగి అడిగాడు రామిరెడ్డి. ఔనన్నట్లు తలాడించాడు నారాయణప్ప.

"యావూరు పిల్లోనిది?"

"యంగటంపల్లి" కాఫీగ్లాసు కింద పెట్టి రోడ్డు వేపూ చూస్తూ చెప్పాడు నారాయణప్ప. రామిరెడ్డి అడిగే వివరాలన్నీ చెప్పడం నారాయణప్పకు ఇష్టం లేదు. మర్యాద కోసం అతనితో పాటు కూచొని కాఫీ తాగాడు కాని, వాళ్ళ మధ్య చెప్పుకోదగ్గ ఆత్మీయతలు లేవు. ఆ విషయం ఇద్దరికీ తెలుసు. మొన్న జరిగిన పార్లమెంట్ ఎన్నికల్లో రామిరెడ్డి కాంగ్రెస్ తరపునా, నారాయణప్ప తెలుగుదేశం తరపునా ప్రచారపు ఊబిలో అంతో ఇంతో దిగబడినారు. వాళ్ళ ఊళ్ళో ఉండే రెండు పెద్ద గ్రూపుల్లో వీళ్ళకుండే పాత్రలు చాలా చిన్నవే అయినా, ఒకప్పటి అనుబంధాలనూ, ఆత్మీయతలనూ అవి బాగా తగ్గించి వేశాయి.

"పిల్లోడు ఏం చేస్తాండాడు?" అని వరుని గురించి వివరాల కోసం అడిగాడు రామిరెడ్డి. ఇంతలో బస్సు వస్తున్న శబ్దం వినిపించి, "వస్తా రామిరెడ్డీ! బస్సొస్తా ఉంది" అంటూ లేచి తొందర తొందరగా రోడ్డు పక్కకు వచ్చి నిలబడ్డాడు.

రెండు నిమిషాల్లో బస్సు వచ్చి ఆగింది. నారాయణప్పతో పాటు మరి ఇద్దరు బస్సెక్కారు. అరగంట ప్రయాణం తర్వాత అనంతపురం పాత ఊరు పవరాఫీసు దగ్గర బస్సు దిగాడు నారాయణప్ప. బజారంతా కుప్ప బోసినట్లు జనం, వచ్చే పొయ్యే బస్సులూ, ఆటోలూ, రిక్షాలూ – వీటన్నింటి మధ్యా సందు చేసుకొని, గబగబా అడుగులు వేస్తూ గాంధీబజారులో మూడు ఫర్లాంగుల దూరం నడిచి, "శ్రీ లక్ష్మి ట్రేడర్స్" బోర్డు ఉన్న అంగడి ముందు ఆగాడు నారాయణప్ప. అంగడిలో నుండి చక్క వాసన – లోపల హాలు నిండా చక్క మూటలూ, ఎరువుల మూటలూ బజారులోకే కన్పిస్తున్నాయి. తలుపు దగ్గర టేబుల్ ముందు ఏవో లెక్కలు చూసుకుంటూ, కుర్చీలో కూచున్న భారీ విగ్రహం.

నారాయణప్ప మెట్లెక్కి ఆ భారీ విగ్రహం ముందు నిలబడ్డాడు. నిలబడి సన్నగా దగ్గాడు. భారీ విగ్రహం తలెత్తి, నారాయణప్ప ముఖంలోకి చూసి, మొగమంతా

చిరునవ్వు పులుముకొని, "నువ్వా నారాయణప్పా. రా రా, కూచో. శానా రోజులయింది గదప్పా కనబడక" అంటూ కుర్చీ చూపించాడు. నారాయణప్ప తన భుజం మీది తువ్వాలుతో కుర్చీ దులుపుకొని కూచున్నాడు.

"ఏమప్పా విశేషము?" అడిగింది భారీ విగ్రహం.

"మా దగ్గర విశేషాలేముంటాయి తిరుపాలయ్యా? ఏదో పల్లెకొంపలో బతికే వాళ్ళం" అన్నాడు నవ్వు మొగంతో నారాయణప్ప.

"అట్లే లేప్పా మీరనేది. మా సావు చూడు" అని దూరంగా నిల్చున్న ఓ కుర్రాణ్ణి కేకేసి "రెండు మంచి బ్రూ కాఫీలు తీసకరా పోరా" – అంటూ పురమాయించాడు.

"ఎట్లుండాయి నారాయణప్పా పంటలు? చీనాకాయలు పీకే టైమ్ గద. కాత బాగానే ఉందా?" అడిగాడు తిరుపాలయ్య.

"ఏం కాత కాయటంలే తిరుపాలయ్యా! చెప్పుకుంటే తీరేది కాదు. ఆ కాతా అట్లే ఉంది, రేటూ అట్లే ఉంది" అన్నాడు నిర్వేదంగా నారాయణప్ప.

ఇద్దరూ కాఫీలు చప్పరించారు. తిరుపాలయ్య సిగరెట్టు ఇస్తే వద్దని, బీడీ ముట్టించుకున్నాడు నారాయణప్ప. "చీనాకాయలు రెండు మూడు రోజుల్లో నాగపూరుకు తోలల్లప్పా? రవంత లెక్క ఇబ్బందయింది. పది వేలుంటే సర్దు. వారం దినాల్లో ఇస్తా" వచ్చిన పని జెప్పాడు నారాయణప్ప.

"అంత అర్జెంటేమొచ్చింది నారాయణప్పా?"

"వచ్చే నెలలో పాపది పెండ్లి ఒప్పుకుండానప్పా. వియ్యపోళ్ళకు పదివేలు పంపియ్యల్ల. మాట చెప్పినాను."

"పెండ్లి కాకుండానేనా?"

"ఏదో వాళ్ళకీ ఖర్చులుంటాయంట. మనిషిని పంపించినారు. లేదంటే ఏం మర్యాద?"

"యా మాత్రం ఇస్తా వుండావు కట్నం?"

"ముప్పయి వేలు లెక్కా, పది, తులాల బంగారూనప్పా."

"ఏం చేస్తావుండాడు పిల్లోడు?"

"సేద్యమేనప్పా. ఏదో మాకు దగ్గ సంబంధం."

"సేద్దిగానికి అంత లెక్కా?" ఆశ్చర్యంగా అడిగాడు తిరుపాలయ్య.

"చదువుకొని ఉద్యోగం చేసేవాళ్ళయితే, లకారం దాటితే కాని మా కులంలో చిక్కరప్పా."

"మీకేమప్పా రైతులకు! ఎంతైనా ఇస్తారు. దండి శనక్కాయ పంటా, చీనా కాయలు. ఉద్దర దుడ్లు మీకు" అన్నాడు తిరుపాలయ్య, పెదవులపై పరిహాసం చిందిస్తూ. ఆమాట వినగానే బొడ్డులోనుండి బయలుదేరిన వేడి గుండెల్ని తన్నుకొని కళ్ళకొనల్లోకి వచ్చింది నారాయణప్పకు. అడ్డమొచ్చిన ప్రతివాడూ రైతును మీ కేమప్పా అనేవాడే తిని తీరికూచ్చొని. ఇట్లాంటి మాట విన్నప్పుడెల్లా మొత్తం తమ జాతినే అవమానించినట్లుగా కోపంతో చలించిపోతాడు నారాయణప్ప. తమ రైతాంగమంతా వీళ్ళ దృష్టిలో చాలా తేలిగ్గా డబ్బు సంపాదించేవాళ్ళ కింద లెక్క. సేద్దెమంటే వీళ్ళ మొగాలకేం తెలుస్తుంది? అట్ల విత్తనాలు చల్లితే ఇట్ల పంట చేతికి వచ్చేకి ఇదేమన్నా వడ్డీ వ్యాపారమా? చీనాకాయలు పండించడమంటే అదేమన్నా బజార్లో గారడీ వాడుచేసే కనుకట్టు విద్యా? చెట్లు పెట్టినంక అయిదారేళ్ళు సాకి సంరక్షిస్తే కానీ మొదటి కోత చేతికి రాదే! ఆ అయిదారేళ్ళు ఇంట్లో పసిపిల్లల్ని కాపాడినట్లు రేయింబగళ్ళూ కాపాడల్లే! దాండ్లకు ఎన్ని ఎరువులు పొయ్యల్ల? ఎన్ని సార్లు పాదులు చెయ్యల్ల? రోగాలు రాకుండా ఎన్ని మందులు కొట్టల్ల? ఎంత పెట్టుబడి పెట్టల్ల? చంటి బిడ్డకు పాలు పట్టినట్లు నిరంతరమూ నీళ్ళు పారిస్తానే ఉండల్ల! ఇదంతా మాటలా? తేరగా కుర్చీల్లో కూచ్చుంటే అయ్యే పనేనా ఇది? చెట్టుకి పిందె పట్టినప్పటినుండీ కాయగా మారేదంకా రైతే గర్భం మోసినంత భారం ఉంటుందని ఈళ్ళకేం తెలుసు? పండిన కాయని పీకి, అమ్మి, చేతుల్లోకి లెక్క వచ్చేదానికి మళ్ళా ఎంత తతంగం! ఇన్ని కన్నవస్థలూ పడి నాలుగు రూపాయలు కళ్ళ చూస్తే'ఉద్దరదుడ్లు' అంటారు. "ఛూ" అని మనసులోనే ఛీత్కారం చేసుకున్నాడు నారాయణప్ప.

ఆరిపోయిన బీడీని చెర్రున వెలిగించి, గబ గబా రెండు పీకి, తిరుపాలయ్య మొగంలోకి చూసి, "నాకింకా శానా పనులుండాయి తిరుపాలయ్యా బ్రోకరాఫీసుకి పోయి లారీ మాట్లాడుకోవల్ల." అన్నాడు నారాయణప్ప.

"లెక్క ఇప్పుడే కావల్లంటే ఎట్ల నారాయణప్పా? నేనేమన్నా బ్యాంకునా?"

"బ్యాంకులంటే మీ యట్లాంటోళ్ళుగాక ఇంకెవురప్పా! ఎట్లో ఒకట్ల సర్దుమరి."

"సరే. నీ పనులు చూసుకొని రా! తెప్పించి పెడతాను. నువ్వు ఎరువుల లెక్క సుమారుగా ఇయ్యలప్పా! కాయ అమ్మినంక అంతా ఒకేసారి తెచ్చియ్యల్ల మడి! శానా నాళ్ళు నిలిపేకి లేదు."

"యా మాత్రముంది ఎరువుల్ది?"

తిరుపాలయ్య డ్రాయరు సొరుగులోంచి ఒక లావాటి నోటుబుక్కు తీసి పేజీలు తిప్పి ఒక పేజీ నారాయణప్ప ముందు పెట్టి "నాలుగువేల ఏడువందలుంది. వడ్డీ ఇంకా లెక్కకట్టలే" అన్నాడు.

"వడ్డీ చూసుకొని ఎయ్యప్పా"

"మామూలు వడ్డీనే రెండు రూపాయలు"

"రూపాయిన్నరే కదా తిరుపాలయ్యా."

"ఆ కాలం పొయ్యిందప్పా."

"రెండు రూపాయలేస్తే ఎట్ల తిరుపాలయ్యా? తీసుకున్న సరుకు మీద కూడా వడ్డీలు కట్టల్లంటే మేమేం బతకల్లా, సావల్లా?"

"చూడు నారాయణప్పా! మేము మూడు రూపాయల వడ్డీకి తెచ్చుకొని వ్యాపారం నడుపుతా ఉంటాము. మీలాంటోళ్ళు మామూలు కస్టమర్లు కాబట్టి తగ్గించి యేస్తా ఉంటాను." నారాయణప్ప దిగులుగా తిరుపాలయ్య మొగంలోకి చూసి, రెండు నిమిషాల మౌనం తర్వాత "కానీప్పా! కానీ! కాలం మీదా, మాదా! సరే – పనులు చూసుకొని సాయంత్రం వస్తా. లెక్క చూసి పెట్టిండు" అని లేచి నిలబడి చేతులు ఊపుకుంటూ బయటికి వచ్చాడు. అయిదు నిమిషాల నడకతో వెంకటేశ్వర లారీ బ్రోకర్ ఆఫీసు దగ్గరకు చేరుకున్నాడు నారాయణప్ప. బ్రోకర్ ఆఫీసుతో తనకు పరిచయాలు లేవు కాని, అక్కడి వ్యవహారమంతా తెలుసు. రెండు మూడు సార్లు తన బావమరిది రంగయ్య వెంట అక్కడికి వచ్చినాడు.

ఆఫీసు బయట బెంచీల మీద నలుగురైదుగురు కూర్చొని ఉన్నారు. కూర్చున్న వారిలో ఒకతను నారాయణప్పను చూసి పళ్ళిగిలించి "రాన్నా! రా" అంటూ పక్కకు జరిగి చోటిచ్చాడు. నారాయణప్ప కూడా అతణ్ణి గుర్తించాడు. అతడు పూలకుంట ఓబిరెడ్డి, కొద్దిపాటి పరిచయం లేకపోలేదు.

"బాగుండావా నారాయణప్పా" అంటూ పలకరించాడు పక్కన కూచోగానే. "అందరి బాగూ ఒకటే గదప్పా" అన్నాడు నారాయణప్ప నవ్వుతూ.

ఆఫీసులో టేబుల్ ముందు కూర్చొని ఫోన్‌లో ఎవరితోనో మాట్లాడుతున్నాడు బ్రోకరాఫీసు ఓనరు వెంకటస్వామి. రెండు నిమిషాల తర్వాత ఫోన్‌ను డయల్ మీద పెట్టి, నారాయణప్పను పరిశీలనగా చూసి, "హంపాపురం గదన్నా మీది" అని అడిగాడు. ఔనన్నట్లు తలాడించాడు నారాయణప్ప.

"రంగయ్యకు బంధువు కదా" అని పరామర్శ చేశాడు వెంకటస్వామి. నారాయణప్ప తలాడించి, "లారీ కావల్లప్పా మర్నాటికి" అన్నాడు.

"చీనాకాయలకే గదన్నా! యాటికి? నాగపూరుకా? హైదరాబాదుకా?"

"నాగపూరు కేనప్పా."

వెంకటస్వామి రెండు మూడు నిమిషాలు ఆలోచనలో మునిగినట్లుండి "మర్నాటికే గదా! సరేలేన్నా – కాయ యామాత్రం" అని అడిగాడు.

నారాయణప్ప రవ్వంతసేపు గుణించుకొని "12, 13 టన్నులు కావచ్చు నప్పా" అన్నాడు. యింతలో ఒక కుర్రాడు ఇనుప చట్రాల స్టాండులో టీలుతెచ్చి, తలా ఒక గ్లాసు అందించాడు. నారాయణప్ప కూడా తీసుకోక తప్పలేదు.

"బాడుగ చెప్పప్పా" అన్నాడు వ్యవహారంలోకి దిగుతూ నారాయణప్ప.

"చెప్పేదేముందన్నా మీ ఊళ్ళో అందరికీ తెలిసిందేగదా. పదిన్నరటన్నులకైతే నాలుగువేలా రెండువందలు – ఆపైన వేసే ప్రతిటన్నుకూ నాలుగు వందలు."

"పైన ఆ రెండు నూర్లు యాలప్పా? చూసి యేసుకో."

"బాగా మాట్లాడతావన్నా. నాకేమన్నా సొంత లారీ ఉందా? ఏదో ఇంత కమీషను తీసుకొని బతికేవాళ్ళం" అన్నాడు నవ్వుతూ.

ఎవ్వరూ మాటల్లో చిక్కరని అర్థం చేసుకొని నవ్వుకున్నాడు నారాయణప్ప.

"రేటు బాగానే ఉందిలేన్నా. నాలుగువేలదంకా పోతా వుంది కాయ" అన్నాడు వెంకటస్వామి. నాలుగు వేలు అనగానే నారాయణప్ప మొగం వెలిగిపోయింది. "మొన్న కక్కలపల్లి కిష్టయ్య రెండు లారీల లోడు తోలినాడు. నాలుగు వేలకు పైనే అమ్మినాడంట. పద్దన్నే నేను కూడా ఫోన్ చేసినా. రేటు స్టాండర్టుగా ఉంది" అన్నాడు వెంకటస్వామి. నారాయణప్ప పక్కన కూచున్న ఓబిరెడ్డి "మన చేతుల్లో ఉంటుందా

రేటు వెంకటస్వామీ! కాయను బట్టి, టైమ్‌ను బట్టి, మన అదృష్టం బట్టీ అంతా జరగల్ల – అంతే” అన్నాడు. అక్కడున్న అందరూ నవ్వినారు. నారాయణప్పకు ఎక్కడో ముల్లు గుచ్చుకున్నట్లయింది.

లారీ మాట్లాడి ఊరికి రావాల్సిన టైమ్ చెప్పి, వెంకటస్వామికి కమీషన్ కింద రెండు వందలు ఇచ్చుకొని, ఒకటికి రెండు సార్లు హెచ్చరించి లేచి నిలబడ్డాడు నారాయణప్ప.

నాలుగువేలు రేటు విన్నప్పటినుండీ కొంత ఊరటగా ఉంది నారాయణప్పకు. ఆ రేటు ప్రకారం అయితే ఖర్చులు పోను తన చేతికి నలభై వేల రూపాయల పైనే రావచ్చు. అప్పు లేకుండా పాప పెండ్లి జరిగిపోతుంది. తాను చీనాచెట్లు పెట్టి ఎనిమిదేండ్లయింది. రెండెకరాలలో ఇన్నూటా యాభై చెట్లు పెట్టినాడు. ఇరవై ముప్పయి చెట్లు రోగాలొచ్చి ఎండిపోయినా, మిగిలిన చెట్లలో అంతో ఇంతో కాపు చేతికి వస్తున్నది, ఈ పంటలోనే! చెట్లు పెట్టినంక ఆరో ఏడు కాత నిల్పినాడు. మొదటి కాత సరిగా రాలే. అంతో ఇంతో వస్తే అది ఆ యేటి పెట్టుబడి కూడా ఎల్లలే. మొదటి కాతను చెట్ల మీదనే కట్టు ఒప్పందానికి అమ్మినాడు తను. ఎనిమిదివేలు చేతికొచ్చింది. రెండో కాత టయానికి సరిగా నీళ్ళు చాలక, కాయసైజు రాక అనంతపురంలోనే మండీకి తోలి అమ్మితే, వాళ్ళు నందిని పందిని చేసి తన్ను ముంచి పారేసిరి. చేతికి పదివేలు వస్తే ఎక్కడ బోయనో! ఎరువులకూ మందులకూ చేసిన అప్పులు ఎల్లలే; ఇది మూడో కాత, ముందుకంటే కాత మెరుగే. లారీ లోడు అవుతుంది గాబట్టి ఈసారి నాగపూరుకు తోలాలనుకుండాడు తను. తన బావమరిది రంగయ్య కూడా వెంట వస్తానన్నాడు. వాడికీ మున్నూరు చెట్లు ఉండాయి. రెండు సార్లు నాగపూరుకు తోలినాడు. ఈసారి తన్నూ తోలమనినాడు. రేట్లు చూస్తే నిరుడు కంటె తక్కువ. ఒకవైపు సంవత్సర సంవత్సరానికి ఎరువుల ధరలు మండిపోతా ఉండాయి. కాయ ధర చూస్తే యా పొద్దు యా రేటుంటుందో ఎవురుకీ అంతుపట్టదు. నాలుగువేలన్నా దాటితేనే రైతుకు గిట్టుబాటు. ఈ సంవత్సరం పెట్టిన పెట్టుబడి కూడా ఎక్కువే. చక్కకూ, పచ్చి ఎరువులకూ, రసాయనిక ఎరువులకూ, పురుగు మందులకూ, కూళ్ళకూ పెట్టిన పెట్టుబడి ఈసారి పండ్రెండు వేలు దాటింది. పెట్టుబడి అంటే అప్పే! అప్పంటే వడ్డీనే!

ఆలోచనలు మనసును తొలుస్తుండగా గబగబా నడుస్తున్నాడు నారాయణప్ప.

❖ ❖ ❖

సన్నగా తుంపర పడుతూ ఉంది. ఆకాశంలో మబ్బుల మాడాలు వయ్యారంగా కదలిపోతున్నాయి. ఇది పనికొచ్చే వానకాదు. పని చెడగొట్టే వాన. నారాయణప్పా అతని ఇద్దరు కొడుకులూ, ఇద్దరు బిడ్డలూ, భార్యా వీళ్ళతోపాటు పది మంది కూలోళ్ళూ చెట్లమీద కాయలు పీకి కుప్పలు పోస్తున్నారు పొద్దుటనుండీ. నారాయణప్ప బావమరిది రంగయ్య సిగరెట్టు పీలుస్తూ కూలోళ్ళకు హెచ్చరికలు చేస్తున్నాడు.

నాలుగెకరాలతోట, చుట్టూ కల్లకంపతో వేసిన ముళ్ళకంచె, చీనీ చెట్లు రెండెకరాలు ఆక్రమించుకోగా, మిగిలిన నేలలో నీళ్ళు చాలితే వరిమడీ, శనక్కాయ పంటా వేస్తూ ఉంటారు. వర్షాలు బాగా వచ్చి నీళ్ళు బావిలో పుష్కలంగా ఉంటే తప్ప తోటంతా పైరు పెట్టేకి లేదు. అయినా, నీళ్ళన్నీ ఈ చెట్లకే సరిపోతూ ఉండె. చీనీచెట్లు పెట్టినప్పటినుండీ నారాయణప్పకు పెద్ద దిగులయిపోయింది. ఇన్ని తిండిగింజలు సరిగా పండించుకోలేక పోతున్నానే అని. మధ్యాహ్నం కావస్తాండగా లారీ వచ్చింది.

వెంటనే కాయలు లారీలోకి లోడ్ చేయడం ప్రారంభించారు.

నారాయణప్ప రంగయ్యను కూడా ప్రయాణం కట్టించాడు, నాగపూర్‌కు. తనకు కొత్త, రంగయ్యకు మంచి అనుభవముంది.

లారీ సిబ్బందితో సహా భోజనాలు ముగించి బయల్దేరేసరికి రాత్రి ఎనిమిది దాటింది. ఇంట్లో తగిన జాగ్రత్తలు చెప్పి, రంగయ్యతోపాటు లారీ కాబిన్‌లోకి ఎక్కి కూచున్నాడు నారాయణప్ప. శనివారం రాత్రి బయలు దేరిన లారీ సోమవారం పొద్దున ఏడు గంటలకు నాగపూరు చేరుకుంది. దారి ఖర్చులు మూడువందలు యిడిగాయి నారాయణప్పకు. లారీ ఆగిన ప్రతిచోటా లారీ సిబ్బందికి ఖర్చులన్నీ తనవే. ఈ పద్ధతి బొత్తిగా సరిపోలేదు నారాయణప్పకు. “ఇదింతే మామూలే” అని సర్దిచెప్పాడు రంగయ్య.

వీళ్ళు నాగపూరు చేరుకొనేసరికి బాగా ముసురు పట్టుకుంది. బాగా లారీలు తిరిగే ప్రదేశం కావడం వల్ల మండీ రోడ్డంతా చిత్తడితో, చిన్ని చిన్న గుంటలతో పరమ అసహ్యంగా తయారయింది.

వీళ్ళు లారీ మండీ దగ్గరకు చేరుకొనేసరికి నలబై వరకూ లారీలు బారులుతీరి నిలబడి ఉన్నాయి. భీమ్‌సేన్‌లాల్ మండీ ముందు లారీ ఆపించినాడు రంగయ్య. వీళ్ళు లారీ దిగగానే మండీ గుమాస్తా వీళ్ళకు ఎంతో గౌరవంగా స్వాగతాలు చెప్పి, మండీ పై అంతస్తులో బస ఏర్పాట్లన్నీ స్వయంగా ఉండి చేయించాడు. అందరూ స్నానాలు చేసి బట్టలు మార్చుకొని, దగ్గరలో ఉన్న హోటల్ కెళ్ళి టిఫిన్లు తిని, కాఫీలు తాగి వచ్చారు. వీళ్ళు వచ్చేసరికి లారీల నుండి అన్‌లోడ్ చేసిన కాయలు గుట్టలు గుట్టలుగా పడి ఉన్నాయి. అన్ని గుట్టల్ని చూసేసరికి నారాయణప్ప ఆశ్చర్యపోయి "ఇన్ని కాయల్ని ఈ ఊరివాళ్ళే తింటారేమిరా?" అని అడిగాడు బావమరిదిని.

"ఈ కాయలన్నీ సాయంత్రానికి ఒక్కటికూడా ఇక్కడ మిగలవు బావా! వీటిని వేలం పాడిన వాళ్ళు వెంటనే మళ్ళీ లారీల్లో నింపించి ఏ ఢిల్లీకో, ఆగ్రాకో, కలకత్తాకో ఎక్స్‌పోర్ట్ చేస్తారు. మనలాంటి రైతుల కాయలమీద వాళ్ళు మళ్ళీ వేలకు వేలు సంపాదించుకుంటారు" అన్నాడు రంగయ్య. "మన కష్టార్జితాన్ని దేశంలో ఎంతమంది పంచుకు తినల్నో" అనుకున్నాడు నారాయణప్ప.

అరగంట తర్వాత మండీవాళ్ళు వీళ్ళ లారీని "కాటా" దగ్గరకు తోలించుకొని పోయి, నిండు లారీని తూకం వేయించారు. పద్దెనిమిది టన్నుల తూకం తూగింది లారీ. ఒక అరగంటకల్లా లారీని అన్‌లోడ్ చేసేశారు మండీ కూలోళ్ళు. మళ్ళీ ఖాళీ లారీని కాటా ఎక్కించారు. లారీ ఏడు టన్నులు తూగింది. మొత్తం తూకం నుండి లారీ బరువును తీసివేసి, కాయ పదకొండు టన్నులు అని చెప్పారు. ఈ తతంగాన్నంతా ఒక నాటకాన్ని చూస్తున్నట్లు, చూస్తుండిపోయాడు నారాయణప్ప. కాయ పదకొండు టన్నులు అనగానే ఏదో అపనమ్మకం లాంటిది కలిగింది. రంగయ్యతో ఆ మాట అంటే "సామాన్యంగా తూకాల్లో మోసాలు జరగవంటారు బావా – మనమీద ఏం మాట్లాడేకుంది?" అన్నాడు.

మండీ గుమాస్తా వీల్ల సరుకుకు వెంటనే రసీదు తెచ్చి ఇచ్చాడు. కాటా రసీదులో 9.9 టన్నుల సరుకును నమోదు చేశారు. టన్నుకు ఒక క్వింటాల్ చొప్పున "సూట్" అనే పేరున మినహాయిస్తారక్కడ. పదకొండు టన్నులకూ పదకొండు క్వింటాళ్లు. "సూట్" కింద తీసేసి, తక్కినది రసీదులో కనబరచారు. అంటే, సరుకు పదకొండు టన్నులున్నా రైతుకు 9.9 టన్నులకే ధర లభిస్తుంది. ఈ "సూట్" విషయం

నారాయణప్పకు తెలిసినా, ఇంత పబ్లిగ్గా తన సరుకును సూట్ పేరుతో దోచుకుంటున్నందుకు అక్కసులాంటిది కలిగింది. తాను పదమూడు టన్నులవుతుందన్న సరుకు కడకు పది టన్నులు కూడా కాలే.

గుమాస్తా లారీ డ్రైవర్‌ను వెంటబెట్టుకొని వెళ్ళి లారీ బాడుగా, డ్రైవర్ మామూలూ ఇచ్చి పంపించాడు.

మండీలో గుట్టలు గుట్టలుగా ఉన్న కాయల చుట్టూ ఆ కాయలు తెచ్చిన రైతులూ, వేలంపాట పాడేవాళ్ళూ మూగి ఉన్నారు. కొన్ని గుట్టలకు వేలం జరుగుతూ ఉంది. నారాయణప్ప, రంగయ్య ఎంతో ఆసక్తిగా అక్కడకి వెళ్ళారు.

"ఈ వేలం పాట అంతా ఇక్కడ పచ్చి మోసం బావా. ఇక్కడ పదిమంది దాకా మండీ ఓనర్లుండారు. ఎవళ్ళ వ్యాపారం వాళ్ళదే అయినా, వీళ్ళంతా ఒకటే. ఇక్కడున్న మండీ ఓనర్లంతా కుమ్మక్కయి, ఒకరి సరుకునే మరొకరు వేలంలో పాడతారు. ఎక్కువ రేటు రైతుకు గిట్టకుండా జాగ్రత్తపడతారు. ఇక్కడున్న వాళ్ళంతా వాళ్ళ మనుషులే బావా" అన్నాడు రంగయ్య.

ఒక పెద్ద రాశిలోని కాయలన్నీ పరీక్షగా తీసి చూస్తున్నారు పాటగాళ్ళు. కాయలను ఒలిచి చూస్తున్నారు కొందరు. కాయకు పాలిష్ తక్కువ అంటున్నారు కొందరు. చివరకు వేలంలో ఆ రాశిలోని సరుకు టన్ను మూడు వేలకు అమ్ముడు పోయింది. "కాదురా రంగయ్యా, ఇదేమిరా, ఇట్లుంది రేటు," సన్నగా గొణిగాడు నారాయణప్ప. రంగయ్య మౌనంగా తలాడించాడు.

నారాయణప్ప కాయల రాశి దగ్గరకు కొంతమంది పాటగాళ్ళు వచ్చారు. పాటగాళ్లు ఒకరితో ఒకరు ఏదో మతించుకున్నట్లుగా గుసగుసలాడారు. రాశి చుట్టూ తిరిగి చేతులతో రాశినంతా గెలికి, కొన్ని కాయలు బయటికి తీశారు. కాయ నాణ్యాన్ని పరీక్షిస్తున్నట్లుగా చేతులతో తడిమి, ముక్కు దగ్గర పెట్టుకొని వాసన చూశారు. కాయల్ని అరచేతుల్తో రుద్ది, నిమిరి వలిచి రుచి కూడా చూశారు. కొన్ని చిన్న సైజు కాయల్ని నల్లమచ్చలున్న కాయల్నీ ఒకరికొకరు చూపించుకున్నారు. "కాయంతా మచ్చలు మచ్చలుగా ఉన్నదే", "సైజు ఏవిటీ ఇంత చిన్నగ ఉన్నదీ" అని ఒకరూ, "కాయ బొత్తిగా పాలిష్ లేదే" అని ఇంకొకరూ వచ్చీ రాని తెలుగులో నారాయణప్ప వినేలా వ్యాఖ్యానాలు చేశారు. నారాయణప్ప వేలం పాటగాళ్ళ చేష్టలన్నీ విస్మయంగా చూస్తుండిపోయాడు. వేలంపాట పద్దెనిమిది వందలతో

ప్రారంభమయింది. ఒక పాటగాడు కాయలను పైకి కిందికి ఎగరేసి చేతుల్లో పట్టుకొని పంతొమ్మిది వందలు అన్నాడు. మరొక పాటగాడు కాయను చేతితో బాగా అదిమి, "కాయలోజూస్ చాలా తక్కువగా ఉన్నదే" అంటూ పంతొమ్మిది వందలా యాభై అన్నాడు. ఇలా సాగింది వీళ్ళ వేలం పాట. పది నిమిషాల సేపు పాట నడిచి నడిచి, రెండు వేలా నాలుగు వందల దాకా వచ్చి ఠకీమని ఆగిపోయింది. ఆ పాట పాడిన వ్యాపారస్తుణ్ణి మిగతా వాళ్ళు "ఠీక్ భయ్" అంటూ ఇంకా హిందీలో ఏదో అన్నారు. ఇదంతా ఏదో దొంగాటలా అనిపించి నారాయణప్ప నివ్వెరపోయాడు. రెండువేలా నాలుగు వందలకు పాట ఖరారయినట్లు మండీ గుమాస్తా రంగయ్యతో చెప్పాడు. ఎవరూ కొత్తగా పాట పాడకపోయేసరికి నారాయణప్పకు అనుమానమొచ్చి "ఒరే రంగయ్యా! ఇంతకూ మన సరుకు ఎంతకు పోయినట్టురా" అని అడిగాడు సన్నటి గొంతుతో.

"రెండు వేలా నాలుగు వందలు బావా! ఇంత అధ్వానం అవుతుందని నేనూ అనుకోలేదు. మూడు రోజుల్నుండి జడి పట్టుకొని, రేటు శానా డౌన్ అయిందని చెప్పుకుంటా ఉండారు" అన్నాడు విచారంగా.

నారాయణప్పకు తల తిరిగినట్టై దగ్గరున్న బెంచీ మీద ధనామని కూలబడిపోయాడు. గుండెల్లో కెలికినట్లయింది. కడుపులో దేవినట్లయింది. నోట్లో ఉప్పగా నీరు ఊరి వెగటనిపించింది. కళ్ల ముందు తన కాయల రాసి మసక మసకగా, వింత వింత రంగులతో కనిపించి కొద్దిసేపు కళ్ళు మూసుకొని అలాగే ఉండి పోయాడు.

రంగయ్య బావ పక్కన కూచొని, భుజాన్ని ఊపి "బావా" అని పిలిచాడు. నెమ్మదిగా నారాయణప్ప తేరుకొని రంగయ్య ముఖంలోకి వెర్రిగా చూస్తూండిపోయాడు. రంగయ్య నారాయణప్పను ఊరడిస్తున్నట్టుగా, "పై నిరుడు రామ కిష్టయ్య లారీ లోడు ఈటికే ఏసకొచ్చి ఇంటికి ఆరువేలు తెచ్చినాడు... ఇట్లాంటి వాటికి నిమ్మళించుకొని ఉండల్ల – ఈడ మనమింక ఏమీ చెయ్యలేం. మన చేతుల్లో ఏం లేదు" అన్నాడు.

నారాయణప్ప నెమ్మదిగా బీడీ తీసి వెలిగించి, నిస్సత్తువుగా రెండుసార్లు పీకి, "ఒరే రంగయ్యా! దేశంలో సరుకులు తయారుచేసే వాళ్ళంతా వాళ్ళ సరుకుకు వాళ్ళే రేటు నిర్ణయం చేసుకుంటారు. సబ్బులు తయారుచేసే వాళ్ళు మా సబ్బు రేటింతంటారు. బట్టలు తయారుచేసే వాళ్ళు మా బట్ట రేటింతంటారు. ఎరువులు తయారుచేసేవాళ్ళు

మా ఎరువుల రేటింత అంటారు. కడాకు చెప్పులు తయారుచేసే వాళ్ళు కూడా మా చెప్పుల ధర ఇంత అంటారు. వానికి ఇష్టం వచ్చినట్లు వాడు అమ్ముకుంటాడు. కానీ, రంగయ్యా! మన రైతు దగ్గరకొచ్చే సరికి, మనం పండించే పంటకు రేటు మనం చెప్పుకొనేకి లేదు. ఏ వ్యాపారస్తుడో చెప్పల్ల! ఏ గవర్నమెంటో చెప్పల్ల! హైదరాబాదు గవర్నమెంటు చెప్తుతుందో, ఢిల్లీ గవర్నమెంటు చెప్తుతుందో, నాగపూర్ మార్కెట్టు చెప్తుతుందో, మద్రాసు మార్కెట్టు చెప్తుతుందో – మనం మాత్రం చెప్పుకొనేకి లేదు. మనం ఇష్టం వచ్చినట్టు అమ్ముకొనేకి లేదు. వాళ్ళకో న్యాయమూ – మనకో న్యాయమా. ఇంతకంటే అన్యాయం ప్రపంచంలో ఎవ్వరికైనా జరుగుతుందా? మన రైతుకు తప్ప. ఇది మన కర్మ, అందామా! వాళ్ళ అదృష్టం అందామా" అన్నాడు శూన్యంలోకి చూపులు చూస్తూ దిగులు దిగులుగా.

ఆ సాయంత్రానికల్లా వీళ్ళ సరుకుకు లెక్క కట్టినారు మండీవాళ్ళు – మొత్తం 9.9 టన్నులకు 23,760 రూపాయలు. అందులో మండీవాళ్ళ కమీషన్ ఎనిమిది శాతం పంతొమ్మిది వందలూ, లారీ బాడుగ నాలుగువేలా నాలుగు వందలూ, డ్రైవర్ మామూలు నూటయాభై, అన్‌లోడింగ్ ఛార్జీలు మూడు వందలూ, కాటాకు పదైదు, ఇవిగాక మండీ అసోసియేషన్‌కు ధర్మం కింద నూటా యాభై రూపాయలూ మినహాయించుకొని నారాయణప్ప చేతికి 16,850 రూపాయలిచ్చారు. తను అనుకున్నదానికీ, చేతికి వచ్చిన మొత్తానికి బొత్తిగా సంబంధం లేకపోవడంతో, మొగం కళ తప్పి బాగా పాలిపోయింది నారాయణప్పకు.

బుధవారం సాయంత్రం బాగా చీకటి పడిన తర్వాత ఊరికి చేరుకున్నారు నారాయణప్ప, రంగయ్యా. ఏదో బరువు నెత్తిన ఎత్తుకున్న వాడిలా నెమ్మదిగా అడుగులు వేస్తూ ఇంట్లోకి అడుగుపెట్టిన తండ్రి ముఖంలోకి చూసి వెంటనే పలకరించలేకపోయాడు పెద్ద కొడుకు. చేతి సంచిని భార్యకు అందించి మంచంమీద వాలిపోయాడు నారాయణప్ప. భార్య ఇంట్లోకి వెళ్ళి సంచిని తెరచి చూస్తే, అందులో విడిచి వేసిన పాత బట్టలు తప్ప ఇంకేమీలేవు. పెద్ద కొడుకు తెమ్మన్న టేప్‌రికార్డర్ కానీ, పెళ్ళి కాబోయెపిల్ల చెప్పిన చీరలు కానీ, చిన్న బిడ్డ కోరిన లంగా బట్టలు కానీ ఏవీ లేకపోవడంతో ఆమె దిగులుపడిపోయింది.

మంచం దగ్గరకు వచ్చి భర్తను ఏదో పలకరించబోయింది ఆమె. నారాయణప్ప లేచి కూచొని బనియను జేబులో నుండి నోట్లకట్ట తీసి ఆమె చేతికిచ్చి "పెట్టెలో

పెట్టు" అన్నాడు. స్నానం చేసి అన్నం తిన్న తర్వాత పెద్ద కొడుకుకూ, భార్యకూ కాయలకు వచ్చిన డబ్బు వివరాలన్నీ ముక్తసరిగా చెప్పి మంచం మీద నడుం వాల్చాడు నారాయణప్ప.

రాత్రి బాగా పొద్దుపోయింది. ఊరంతా నిశ్శబ్దంగా ఉంది.

నారాయణప్ప మనసు మాత్రం అలజడిగా ఉంది. అతనికి ఎంత ప్రయత్నించినా నిద్ర పట్టలేదు. ఎనిమిది సంవత్సరాలుగా తను చీనీచెట్లకు పెట్టిన, పెట్టుబడులన్నీ గుర్తుతెచ్చుకుంటుంటే గుండెలు విలవిల్లాడాయి. వచ్చే నెలలో జరగబోయే బిడ్డ పెళ్ళి తలచుకుంటూంటే, శరీరం వింత ప్రకంపనలతో వణికిపోయింది. తిరుపాలయ్యకివ్వాల్సిన చేబదులూ, ఎరువుల లెక్కా రేపో మాపో ఇచ్చివేస్తే, తన దగ్గర ఇంకేం ఉంటుంది.

తోటలోని చీనీచెట్లు అతని కంటిముందు దయ్యాల్లా కదులుతూన్నట్టూ, రెక్కలు విప్పుకొని రాబందుల్లా ఎగురుతున్నట్టూ కనిపించి, గట్టిగా కళ్ళు మూసుకున్నాడు. తెల్లవార బోతున్నట్లుగా కోళ్ళు పదే పదే కూస్తున్నాయి. మసకతెరలు మెల్ల మెల్లగా విడిపోతున్నాయి.

నారాయణప్ప మంచం మీద నుండి లేచి నిలబడినాడు. తువ్వాలును భుజంమీద వేసుకొని, ఇంటి మెట్లు దిగి, బయట అరుగుమీద పడుకున్న పెద్ద కొడుకును, "రాముడూ" అంటూ చేతితో కదుపుతూ లేపాడు. కొడుకు లేచి ఎదురుగా నిలబడ్డ తండ్రిని ఆశ్చర్యంగా చూశాడు.

"తోటకాడికి పోదాం రారా" అన్నాడు నారాయణప్ప.

"ఇయ్యాలప్పుడేలా నాయనా?" అడిగాడు కొడుకు.

"పనుంది రారా" అంటూ గబగబా అడుగులు వేశాడు నారాయణప్ప.

పది నిమిషాల్లో వాళ్ళిద్దరూ తోటలోకి చేరుకున్నారు.

తూర్పు కొద్ది కొద్దిగా ఎర్రబడుతోంది.

నారాయణప్ప మిషన్ రూము తలుపు తెరచి, లోపలకు వెళ్ళి రెండు గొడ్డళ్ళు తీసుకుని బయటకు వచ్చి, కొడుకు చేతికి ఒకటి అందించి, తానొకటి భుజం మీద పెట్టుకొని "రా, రా" అన్నాడు ముందుకు నడుస్తూ.

"ఏమయింది నాయనా?" అన్నాడు కొడుకు అయోమయంగా.

"ఒరే రాముడూ! ఈ చెట్లను మనమింక సాకలేమురా! ఇవి మనల్ని సర్వనాశనం చేస్తాయిరా – వీటి పీడ వదిలించుకుంటే కానీ, మనం బతకలేం" అంటూ గొడ్డలి పైకెత్తి ఒక చెట్టును తన చేతుల సత్తువ కొద్దీ బలంగా నాలుగు వేట్లు వేశాడు నారాయణప్ప. "ఫెడీల్, ఫెడీల్" మన్న ఆ శబ్దాలకు చింతచెట్ల మీదున్న పక్షులు టపటపా రెక్కలు జాడించాయి.

కొడుకు నిశ్చలంగా నిలబడి ఉండడం చూసి "నాయనా! రాముడూ! ఈ చెట్లను నరికివేద్దాం రారా! నా మాట వినరా" అన్నాడు.

పల్చటి ఎరుపు వెలుగులో, దృఢనిశ్చయంతో గంభీరంగా ఉన్న తన తండ్రి ముఖంలోకి చూస్తూ కొడుకు గొడ్డలి ఎత్తాడు.

వెంటవెంటనే వాళ్ళ చేతుల్లోని గొడ్డళ్ళు తీవ్రంగా శబ్దం చేస్తూ చీనీ చెట్ల మొదళ్ళను ఉన్మత్తంగా తాకుతున్నాయి.

ఆ నిశ్శబ్ద ప్రశాంత సమయంలో, గొడ్డళ్ళ దెబ్బల నుండి వెలువడే ఫెళ ఫెళ శబ్దాలు దేశాన్నీ, కాలాన్నీ, వాతావరణాన్నీ నగ్నంగా ప్రశ్నిస్తున్నట్లుగా, భయోద్విగ్నంగా ప్రతిధ్వనిస్తున్నాయి.

❖ ఇండియా టుడే, అక్టోబర్ 1991